

DAVR XARAJATLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH

Karimov G'ayrat Salayevich

Soliq qo'mitasi xuzuridagi Fiskal institute Buxgalteriya xisobi va audit kafedrası, BH-02-23
guruh magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada soliq qoidalariga rioya qilish va moliyaviy ravshanlikni ta'minlash uchun korxonalarda aniq va batafsil davr xarajatlarini hisobga olishning ahamiyati muhokama qilinadi. Maqola tashkilotlar duch keladigan umumiy muammolarni hal qiladi va texnologiyadan foydalanish, ichki nazoratni o'rnatish va xodimlarni o'qitish kabi davr xarajatlarini hisobga olish amaliyotini takomillashtirish strategiyalarini taklif qiladi. Maqolada buxgalteriya hisobi jarayonlarini soddalashtirish, xatolar va qonunbuzarliklar xavfini kamaytirish, soliqni rejalashtirishni yaxshilash bo'yicha faol choralar muhimligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: soliq, davlat xarajatlari, hisob, audit, buxgalteriya hisobi.

Kirish. Davr xarajatlarining to'g'ri va samarali hisobini ta'minlash korxonalar uchun soliq qoidalariga rioya qilish va moliyaviy shaffoflikni saqlashda muhim ahamiyatga ega. Muayyan davrlar bo'yicha xarajatlarni sinchkovlik bilan kuzatib borish va hisobot berish kompaniyaning moliyaviy sog'lig'i haqida aniq tasavvurni taqdim etish va uning soliq majburiyatlarini bajarishini ta'minlash uchun ajralmas hisoblanadi. Biroq, ko'pgina korxonalar davr xarajatlarini hisobga olishning murakkabligi bilan kurashmoqda, bu xatolar, samarasizlik va mumkin bo'lgan muvofiqlik muammolariga olib keladi. So'nggi yillarda soliq qonunchiligining landshafti tobora murakkablashib bormoqda, bu esa korxonalardan buxgalteriya hisobini yuritishda har qachongidan ham g'ayratli bo'lishni talab qilmoqda. Moliyaviy tizimlarni raqamlashtirish va avtomatlashtirishning yuksalishi davr xarajatlarini hisobga olish uchun imkoniyatlar va muammolarni keltirib chiqardi. Avtomatlashtirish jarayonni soddalashtirishi va inson xatosi ehtimolini kamaytirishi mumkin bo'lsa-da, qayta ishlanayotgan ma'lumotlarning aniqligi va soliq qonunchiligiga muvofiqligini ta'minlash uchun ehtiyotkorlik bilan nazorat va texnik xizmat ko'rsatishni talab qiladi.

Korxonalar ko'pincha qiyinchiliklarga duch keladigan sohalardan biri bu xarajatlarni to'g'ri tasniflash va ularni tegishli davrlarga taqsimlashdir. Bu, ayniqsa, hisob-kitob usulida faoliyat yurituvchi korxonalar uchun juda muhim, bunda xarajatlar to'langanda emas, balki yuzaga kelganda tan olinadi. Xarajatlarni to'g'ri taqsimlamaslik moliyaviy hisobotlarda va soliq hisobotlarida nomuvofiqliklarga olib kelishi mumkin, bu esa soliq organlari tomonidan tekshiruvlar va jarimalarni keltirib chiqarishi mumkin. Davr xarajatlarini hisobga olishning yana bir keng tarqalgan muammosi kompaniya ichidagi turli moliyaviy tizimlar va bo'limlar bo'yicha xarajatlarni solishtirishdir. Yirik tashkilotlarda xarajatlar ko'pincha bir nechta tizimlarda amalga oshiriladi va qayd etiladi, bu esa ma'lum bir davr uchun umumiy xarajatlarning to'g'ri va har tomonlama ko'rinishini tuzishni qiyinlashtiradi. Bunday ko'rinmaslik to'liq yoki noto'g'ri moliyaviy hisobotga olib kelishi mumkin, bu esa mumkin bo'lgan muvofiqlik muammolari va moliyaviy risklar uchun eshikni ochishi mumkin. Bundan tashqari, xarajatlarni buxgalteriya tizimiga qo'lda kiritish xatolar va kechikishlarga moyil bo'lib, davr xarajatlarini hisobga olish jarayonini yanada murakkablashtiradi. Ma'lumotlarni kiritishda inson xatosi kompaniyaning soliq majburiyatlari uchun jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin bo'lgan xarajatlarning noto'g'ri hisobotiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, xarajatlarni hisobga olishdagi

kechikishlar noto'g'ri moliyaviy hisobotlarga olib kelishi va soliqni rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatlarini o'tkazib yuborishi mumkin.

Ushbu muammolarni hal qilish va soliqda davr xarajatlarini hisobga olishni yaxshilash uchun korxonalar o'z jarayonlarini soddalashtirish, aniqlik va muvofiqlikni oshirish uchun texnologiya va ilg'or tajribalardan foydalanishlari kerak. Strategiyalardan biri buxgalteriya hisobining integratsiyalashgan dasturiy ta'minotini joriy etishdan iborat bo'lib, u harajatlarni hisobga olishni markazlashtiradi va har xil davrlar bo'yicha xarajatlarni turkumlash va taqsimlashni avtomatlashtiradi. Bu moliyaviy hisobotda izchillik va aniqlikni ta'minlashga yordam beradi, shu bilan birga xarajatlarni real vaqt rejimida ko'rishni ta'minlaydi va soliqni proaktiv rejalashtirish imkonini beradi. Bundan tashqari, korxonalar xarajatlarni hisobga olish jarayonlarini kuzatish va xatolar yoki nomuvofiqliklarni erta aniqlash uchun mustahkam ichki nazorat va audit tartib-qoidalarini joriy etishdan foyda olishlari mumkin. Tizimlar va bo'limlar bo'yicha xarajatlarni muntazam ravishda solishtirish tafovutlar aniqlashga yordam beradi va xarajatlar soliq maqsadlarida to'g'ri taqsimlanishi va hisobga olinishini ta'minlaydi. Davr xarajatlarini hisobga olish bo'yicha aniq siyosat va ko'rsatmalarni o'rnatish orqali korxonalar xatolar va mos kelmaslik xavfini kamaytirishi mumkin, natijada uzoq muddatda vaqt va resurslarni tejash mumkin.

Texnologiya va ichki nazoratdan tashqari, korxonalar xodimlarni o'qitish va o'qitishga sarmoya kiritish orqali o'zlarining davr xarajatlarini hisobga olish amaliyotini ham yaxshilashlari mumkin. Xodimlarning soliq qoidalarini va buxgalteriya hisobi tamoyillari haqida bilimga ega bo'lishini ta'minlash orqali korxonalar o'z jamoalariga ongli qarorlar qabul qilish va xarajatlarning aniq hisobini yuritish imkoniyatini berishi mumkin. O'quv dasturlari, shuningdek, xodimlarga soliq qonunlari va qoidalaridagi o'zgarishlardan xabardor bo'lishga yordam beradi va ularga buxgalteriya hisobini moslashtirishga imkon beradi. Umuman olganda, soliq bo'yicha davr xarajatlarini hisobga olishni takomillashtirish texnologiya, ichki nazorat va xodimlarni o'qitishni birlashtirgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Ushbu sohalariga sarmoya kiritib, korxonalar buxgalteriya jarayonlarining aniqligi va samaradorligini oshirishi, rioya qilmaslik xavfini kamaytirishi va soliqni rejalashtirish bo'yicha sa'y-harakatlarini optimallashtirishi mumkin. Borgan sari murakkablashib borayotgan tartibga solish muhitida, davr xarajatlarini hisobga olishda faol va hushyor bo'lish korxonalar uchun zamonaviy soliq landshaftining qiyinchiliklari va imkoniyatlarini hal qilishda muhim ahamiyatga ega. Xo'jalik faoliyati sohasida davr xarajatlarining to'g'ri va puxta hisoblanishi nafaqat moliyaviy shaffoflikni ta'minlash, balki soliq qonunchiligiga rioya etilishini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Muayyan davrlar bo'yicha xarajatlarni sinchkovlik bilan kuzatib borish va hisobot berish kompaniyaning moliyaviy ahvoli haqida aniq tasavvur beradi va soliq majburiyatlarini bajarishga yordam beradi. Biroq, ko'plab korxonalar bu sohada xatolarga, samarasizlikka va mumkin bo'lgan muvofiqlik muammolariga olib kelishi mumkin bo'lgan muammolarga duch kelishadi.

Asosiy qism. Soliq me'yorlarining o'zgaruvchan landshafti va moliyaviy tizimlarning tobora murakkablashishi davr xarajatlarini hisobga olishni aniqlik va tafsilotlarga e'tibor talab qiladigan vazifaga aylantirdi. Avtomatlashtirish va raqamlashtirishning paydo bo'lishi bilan korxonalar endi buxgalteriya jarayonlarini soddalashtirish va xatolar ehtimolini kamaytirish vositalariga ega. Biroq, avtomatlashtirish samaradorlikni oshirishi mumkin bo'lsa-da, qayta ishlanayotgan ma'lumotlarning aniqligi va soliq qonunchiligiga mos kelishini kafolatlash uchun hushyor nazoratni ham talab qiladi.

Davr xarajatlarini hisobga olishda korxonalar duch keladigan asosiy muammolardan biri bu xarajatlarni tegishli davrlarga to'g'ri taqsimlash va taqsimlashdir. Bu masala, ayniqsa, hisob-kitob usulida faoliyat yurituvchi korxonalar uchun ahamiyatli bo'lib, bunda xarajatlar to'langanda emas, balki yuzaga kelganda tan olinadi. Xarajatlarni to'g'ri taqsimlamaslik moliyaviy hisobotlarda va soliq hisobotlarida nomuvofiqliklarga olib kelishi mumkin, bu esa tekshiruvlar va jarimalarni keltirib chiqarishi mumkin. Yana bir keng tarqalgan muammo kompaniya ichidagi turli moliyaviy tizimlar va bo'limlar bo'yicha xarajatlarni muvofiqlashtirishda yuzaga keladi. Katta tashkilotlarda xarajatlar ko'pincha bir nechta tizimlarda amalga oshiriladi va qayd etiladi, bu esa ma'lum bir davr uchun umumiy xarajatlarning to'g'ri va har tomonlama ko'rinishini tuzishni qiyinlashtiradi. Ko'rinmaslik moliyaviy hisobotlarning to'liq yoki noto'g'ri bo'lishiga olib kelishi mumkin, bu esa korxonalarini muvofiqlik muammolari va moliyaviy xatarlarga qarshi himoyasiz qoldiradi. Bundan tashqari, xarajatlarni buxgalteriya tizimiga qo'lda kiritish xatolar va kechikishlarga moyil bo'lib, davr xarajatlarini hisobga olish jarayonini yanada murakkablashtiradi. Ma'lumotlarni kiritishda inson xatolari kompaniyaning soliq majburiyatlariga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan xarajatlar to'g'risida noto'g'ri hisobot berishga olib kelishi mumkin. Xarajatlarni hisobga olishdagi kechikishlar, shuningdek, noto'g'ri moliyaviy hisobotlarga va soliqni rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatlarini o'tkazib yuborishga olib kelishi mumkin.

Ushbu muammolarni hal qilish va soliqda davr xarajatlarini hisobga olishni yaxshilash uchun korxonalar o'z jarayonlarini soddalashtirish, aniqlik va muvofiqlikni ta'minlash uchun texnologiya va ilg'or tajribalardan foydalanishlari kerak. Samarali strategiyalardan biri buxgalteriya hisobining integratsiyalashgan dasturiy ta'minotini joriy etish bo'lib, u harajatlarni hisobga olishni markazlashtiradi va har xil davrlar bo'yicha xarajatlarni turkumlash va taqsimlashni avtomatlashtiradi. Bu moliyaviy hisobotda izchillik va aniqlikni ta'minlashi, xarajatlarning real vaqt rejimida ko'rinishini ta'minlashi va soliqni proaktiv rejalashtirishni osonlashtirishi mumkin. Texnologiyadan tashqari, korxonalar xarajatlarni hisobga olish jarayonlarini kuzatish va xatolar yoki nomuvofiqliklarni erta aniqlash uchun mustahkam ichki nazorat va audit protseduralarini o'rnatishdan foyda olishlari mumkin. Tizimlar va bo'limlar bo'yicha xarajatlarni muntazam ravishda solishtirish kelishmovchiliklarni aniqlashga yordam beradi va xarajatlar soliq maqsadlarida to'g'ri taqsimlanishi va hisobga olinishini ta'minlaydi. Davr xarajatlarini hisobga olish bo'yicha aniq siyosat va yo'riqnomalarni belgilash orqali korxonalar xatolar va mos kelmaslik xavfini kamaytiradi, natijada vaqt va resurslarni tejaydi. Bundan tashqari, xodimlarni o'qitish va ta'limga sarmoya kiritish davr xarajatlarini hisobga olish amaliyotini yaxshilashi mumkin. Xodimlarning soliq qoidalari va buxgalteriya hisobi tamoyillarini yaxshi bilishini ta'minlash ularga asoslangan qarorlar qabul qilish va xarajatlarni aniq hisobga olish imkonini beradi. O'quv dasturlari, shuningdek, xodimlarni soliq qonunlari va qoidalaridagi o'zgarishlardan xabardor qilib turishi, ularga buxgalteriya amaliyotini mos ravishda moslashtirish va buxgalteriya jarayonining umumiy samaradorligiga hissa qo'shish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, soliq sohasida davr xarajatlari hisobini takomillashtirish texnologiya, ichki nazorat va xodimlarni o'qitishni o'z ichiga olgan kompleks va faol yondashuvni talab qiladi. Ushbu sohalarga sarmoya kiritib, korxonalar buxgalteriya jarayonlarining aniqligi va samaradorligini oshirishi, rioya qilmaslik xavfini kamaytirishi va soliqni rejalashtirish bo'yicha sa'y-harakatlarini optimallashtirishi mumkin. Normativ-huquqiy landshaft rivojlanishda davom etar ekan, davr xarajatlarini hisobga olishni birinchi o'ringa

qo'yadigan korxonalar zamonaviy soliq muhitining murakkabligini boshqarish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun yaxshi jihozlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Salayevich, K. G. (2024). YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH SHAROITIDA DAVR XARAJATLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'RNI. Лучшие интеллектуальные исследования, 17(3), 68-72.
2. Khursanaliev, B. (2023). THE IMPACT OF POPULATION GROWTH ON THE COUNTRY'S ECONOMIC DEVELOPMENT. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 1, 8-11.
3. Boburmirzo, K., & Boburjon, T. (2022). Exchange rate influence on foreign direct investment: empirical evidence from cis countries. International Journal Of Management And Economics Fundamental, 2(04), 19-28.
4. Xursanaliyev, B. (2023). KICHIK VA YIRIK BIZNESNI BOSHQARISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 7, 28-30.
5. Boburmirzo, X., & Abbasxon, Y. (2022, March). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK BIZNES FAOLIYATINING RIVOJLANISH TAHLILI. In E Conference Zone (pp. 168-170).
6. Xursanaliyev, B. (2022). KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH FENOMENI. Xorazm Ma'mun akademiyasi xabarnomasi.
7. Dildora, T. (2024, April). ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH JARAYONLARI. In " USA " INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE TOPICAL ISSUES OF SCIENCE (Vol. 17, No. 1).
8. Jaloliddinov A. S. (2023). QISHLOQ XO 'JALIK KORXONALARIDA DAROMADLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH. The Journal of Economics, Finance and Innovation, 816-823.
9. Abdulazizovich, X. U. B. (2024). MOLIYAVIY AKTIVLAR TASNIFINI TAKOMILLASHTIRISH. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(2), 82-86.
10. Dilmurodov, F., Toshpulatov, J., Yuldashev, S., & Ismatovich, A. A. M. (2024). BUXGALTERIYA HISOBINING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIYAVIY NATIJALAR HISOBINI TAKOMILASHTIRISH. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 7(4), 222-231.
11. Rayimovna, E. S. (2023). IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH. Gospodarka i Innowacje., 301-312.